

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ БУРЯТИЯ

ГБОУ «РЕСПУБЛИКАНСКИЙ БУРЯТСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ ЛИЦЕЙ-ИНТЕРНАТ №1»

УТВЕРЖДАЮ

Директор школы

СОГЛАСОВАНО:

Зам.директора по УВР

РАССМОТРЕНО:

На заседании МО

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

Дашбеовой Дагжим Мунжаровна, учитель
начальных классов, I категория

Ф.И.О. учителя, категория

Класс:

1^а

Предмет:

Буряад хэлэн

Рассмотрено на заседании

МО №

от « 28 » августа 2021 г

I. Тайлбари бэшэг

Ямаршые арадай хэлэн өөрэ байдалаараа, ниитэ үүргээрээ онсо удхатай. Хэлэн гээшэ хүнүүдэй хоорондоо харилсаха, бэе бээдээ нүлөөлхэ, эрдэм ухаа үзэхэ, ойлгожо абаха хэрэгсэл, арадай соёл болбосорол хадагалаад байһан гуламта, хүн бүхэнэй, арад бүхэнэй, өөрэ һанал бодол харуулһан түхэл болоно, тиихэдэ арад бүхэнэй уран зохёол түрэл хэлэн дээрэ бэшэгдэнэ. Тиимэхээ хургуулида үзэгдэдэг предметүүд соошые хэлэн өөрын һууритай.

Эхин хургуулида үзэгдэдэг буряад хэлэн хадаа бүхэлийн нэгэ хубинь, нүгөөдэ шатада үзэгдэдэг буряад хэлэнтэй холбоотой. Дунда хургуулида буряад хэлэ үзэхэдөө һурагша бүхэн түрэл хэлэн дээрэ аргагүй һайнаар уншажа, зүбөөр бэшэжэ, сэбэр ульгамаар хэлэжэ, хүнэй хэлэһые абаһаар хүнгэнөөр ойлгожо абаха шадабаритай, тиихэдэ буряад хэлэнэй теори мэдэхэ болоод гараха аргатай.

Эхин хургуулида үзэгдэхэ буряад хэлэн дунда хургуулийн буряад хэлэнэй удхатай тааруу, эндэ нэрлэгдэһэн шадабаринуудай үндэһэ һуури хүгжөөхэ уялгатай, тодорхойлбол, үхибүүн түрэлхи хэлээ мэдэхэ, буряад хэлэтэй буряад хүн гээшэб гэжэ бээ мэдэрхэ, хэлэлгээ хүгжөөхэ зорилготой.

Буряад хэлэ үзэлгын үе хадаа грамотада хургалга болоно. Энэ үеын шухала зорилгонууд гэхэдэ ухибуунэй сэдхэл ухаанай табисуурта тааруулан хугжэн хургаха арга боломжонуудые олгуулга.

Эхин хургуулида үзэгдэдэг буряад хэлэнэй гол зорилго: түрэл буряад хэлэн дээрэнэ бэшүүлжэ, уншуулжа, харилсуулжа хургаха; буряад хэлэн гэхэн наукатай танилсуулха.

Эхин классуудта түрэл хэлэ зааха тодорхой зорилгонууд гэхэдэ:

1. Хэлэн ухаан хоёрой хоорондоо нягта холбоотой байдаг дээрэхэ үхибүүдые түрэл хэлэндэнь хургахадаа, тэдэнэй ухаан бодолые хүгжөөхэ, баяжуулха.
2. Һурагша бүхэниие зүбөөр, уран гоёор, удхыень ойлгон уншаха дадалтай болгохо.
3. Түрэл арадай ёһо заншалнуудые болон сэсэн мэргэн хургаалнуудые ойлгуулха.
4. Эхэ орондоо, түрэхэн тоонто нютагтаа, түрэл хэлэндээ, арад зондоо, бэшэшые үндэхэтэндэ дуратайгаар хүмүүжүүлхэ.
5. Һурагшадай аман хэлэлгы хэшээл бүхэндэ баяжуулангаа, тэдэниие эли тодоор, литературна хэлэн дээрэ хэлүүлжэ, һанал бодолыень алдуугүйгөөр, сэбэр гоёор бэшүүлжэ хургаха гэхэ мэтэ.

«Буряад хэлэн» номоор хуралсал эмхидхэлгэ иимэ заршамуудые баримтална:

- 1) «хэлэн» гэхэн метапредметнэ үзэгдэлэй гол ойлгосонуудтай үбүүд нэн түрүүн түрэл хэлэн дээрээ танилсаха ёһотой;
- 2) буряад хэлэнэй удха нуралсалай аргаар үхибүүдые хүгжөөхэ зэргэтэй;
- 3) буряад хэлэнэй туһаар арадайнгаа соёл, заншал, түүхэ мэдэхэ болохо аргатай;
- 4) буряад хэлэ үзэлгын процесс үхибүүнэй физиологическа болон психологическа хүгжэлтэдэ тааруу байха ёһотой.

Эхин шатын классуудта үзэгдэхэ буряад хэлэнэй программа гол шухала хоёр бүлэгһөө бүридэнхэй:

- 1) Грамотада нургаха шата, хэлэлгэ хүгжөөлгэ.
- 2) Грамматика, бэшэгэй дүрим үзэхэ шата, хэлэлгэ хүгжөөлгэ.

Энэ буряад хэлэнэй программа мүнөөнэй эрилтэдэ харюусамаар, үхибүүдэй наһанда, хүгжэлтэдэнь таарамжатайгаар зохёогдоһон байха. Эхин шатада шэнэ эрилтэнүүд табигдана. Тэдэ эрилтэнүүд үхибүүдые хүмүүжүүлхэ, хүгжөөхэ хэрэгтэ гүрэн түрын харасын ондоо болоһониие харуулна. Тус программын гол шэглэлнүүд гээшэ хадаа иимэнүүд:

1. Бэшэхэ шадабаритай болгохо.
2. Харилсаха шадабаритай болгохо.

Эхин нургуулиин буряад хэлэнэй программын харасаар үхибүүдэй бээлүүлхэ гол үйлэ хадаа бэшэлгэ болохо. Энэ ажаябуулга гурбан гол онсо байдалда тааруу: нэгэдэхээр, бэшэлгэ эхин нургуулиин үхибүүдтэ урдань дайралдаагүй, шэнэ үйлэ хэрэг болоно; хоёрдохёор, бэшэжэ байхадаа, нурагшад лингвистическэ ойлгосонуудтай танилсана, тэдэниие найнаар ойлгожо, хэрэглэжэ нураха аргатай болоно; гурбадахяар, бэшэжэ байха үедөө буряад хэлэнэй теори баримталан, ойлгосонуудыень хэрэглэн, даабаринуудые дүүргэхэ, тиихэдээ юрэнхылһэн үйлэ шадабаринуудтай болохо.

Хоёрдохи шэглэл баримталхада, иимэнүүд онсонууд анхарал татана: нэгэдэхээр, үгэ, тэрэнэй удха, үгын олон ондоо мэдэрэл харуулдагынь, үгын стилистикээрээ илгаралынь ойлгуулха; хоёрдохёор, аман ба бэшэгэй хэлэлгэтэй, аман хэлэлгын янзануудтай: диалог, монолог, бэшэгэй хэлэлгын гол янзатай – текст (бодомжолго, зураглал, домоглол) танилсуулха, хэрэглэжэ нургаха; гурбадахяар, харилсаанай этикеттэй (буряад арадай заншалта харилсаха аргуудтай) танилсуулха.

Нэгэдэхи класста буряад хэлэ үзэхэ гол ба тодорхой зорилгонуудые бээлүүлхын тулада зохёогдон хэблэгдэнэн тусхай комплект: номууд («Үзэглэл», «Буряад хэлэн», «Мүшэхэн»), методическа заабаринууд, шалгалтын хүдэлмэринүүд, диктантнуудай суглуулбари г.м. хэрэглэгдэнэ. Эдэ комплектнууд болбол 2013 ондо зохёогдохон буряад нургуулиин программинууд (Буряад хэлэн, 1-4 классууд, авторынь Р.С. Дылыкова) дээрэ

ундэхэлнэ. Тус программанууд мүнөөнэй шэнэ ФГОС-ой эрилтэнүүдтэ тааруулан байгуулагданхай.. 1-дэхи класста «Узэглэл» номой хүүлээр «Буряад хэлэн» үзэгдэжэ эхилнэ. Энэ үедэ хэрэглэгдэхэ методическа комплект «Буряад хэлэн» номһоо, Ажалай дэбтэрхээ болон методическа дурадхалнуудһаа буриденэ. Шэнэ ФГОС-ой эрилтэнүүдээр хурагшад хайшаашье тэгшэ, юрэнхылэгдэһэн шадабаринуудтай болохо ёһотой. Түрүүшын хуурида үхибүүнэй өөрын хүгжэлтын дүнгүүд табигдана. Энэ хадаа бээе гуримшуулаад ябаха ба харилсаха шадабари. Мүн тиихэдэ хурагшад буряад грамотада хурахадаа, программын эрилтээр тусхай шадабаринуудтай болохо аргатай.

Грамотада хургалгын үе буряад хэлэ үзэлгын бэлэдхэлэй үе гээд нэрлэхэдэ болоно. Энэ үедэ үхибүүд түрэл хэлэнэйнгээ абяануудай системэтэй, тодорхойлбол: үзэгтэй зэргэсүүлэн абяантай танилсана, аялган болон хашалган абяануудые, хонгёо, бүдэхи, хатуу, зөөлэн хашалган абяануудые, эрэ ба эмэ абяануудые илгаруулжа, уншажа хурана, тиихэдэ хөөрэхэн, асууһан, шангадхаһан мэдүүлэлнүүдэй аянга ойлгожо абана. Үхибүүд абяануудые үгүүлжэ, үзэгөөр харуулжа, бэшэжэ, үгые үенүүдтэ, үенүүдые абяануудта хубаажа хурана, үгүүлэгдэжэ байһан үгэ сооһоо абяануудые илгажа хурана.

Тиихэдэ грамотада хургалгын үедэ үхибүүд зүб бэшэжэ хурана: буряад хэлэнэй гол дүрим болохо аялганай тааралдалай практическа аргануудаар танилсана, тэрэ зуураа үгын бии бололгые ойлгожо абаха боломжо баһа үгтэнэ.

Үгэ гэхэн ойлгосо үзэхэдөө, тэрэ гансашье үгүүлэгдэнэ бэшэ, үшөө юумэ, тэмдэг, үйлэ нэрлэнэ, үгэ бүхэн ямар ба даа удхатай байна гэжэ ойлгоно.

Үгэнүүдтэ асуудалнуудые табихадаа, хоорондонь холбон харилсуулхадаа, хурагшад морфологиин талаар түрүүшын ойлгосонуудые мүн лэ практическа аргаар олоно.

Грамотада хургалгын үедэ мэдүүлэл, текст гэхэн ойлгосонууд үгтэнэ. Хурагшад мэдүүлэл бүхэн бэшэг дээрэ хоорондоо точконуудаар илгагдадаг, эхиндэнь ехэ үзэг бэшэгдэдэг гэжэ ойлгоно, мэдлэлнүүдые үгүүлжэ байхадаа, тусхай аянга хэрэглэнэ, тэрээн сооһоо үгэнүүдые илгажа хурана, мүн мэдүүлэлнүүдые дэлгэрэнгы болгохо шадабаритай болоно.

Текст уншажа эхилхэдээ, үхибүүд уншалга гэжэ тусхай ажаябуулгын онсо журамуудтай танилсана, зүбөөр уншажа хурана.

I. Грамотада хургалгын болон хэлэлгэ хүгжөөлгын программа

1. Бэлэдхэлэй үе (15 час)

Грамотада хургалга хоёр хубиһаа буриденэ: бэлэдхэлэй ба үзэглэлэй. Грамотада хургалгын бэлэдхэлэй үедэ хэрэглэгдэхэ хөөрэлдөөнэй 15 хэшээл хараалагдана.

Бэлэдхэлэй үе сентябрь һарада үнгэргэгдэжэ, саашань үзэглэлэй үе эхилнэ. Үзэглэлэй үедэ хэгдэхэ хүдэлмэридэ программаар 80 час хараалагдана. Энэ үедэ хурагшад абьян ба үзэгүүдтэй танилсажа, уншалга бэшэлгэ хоёрто хураха болоно.

Нэгэдэхи класста буряад хэлэ үзэхэ программын гол шухала зорилгонь хадаа хэлэлгэ хүгжөөлгэ ба грамотада хургалга болоно. Грамотада хургалга хэлэлгэ хүгжөөлгэтэй нягта холбоотойгоор, тэрэнэйнгээ үндэнэ хуури дээрэ эмхидхэн ябуулагдаха ёһотой.

Зургаа һаһатай үхибүүд олонхи ушарта хургуулида ерэхэдээ, үгэ хэлээршые тулюур, һанал бодолоо гүйсэд дамжуулха дадал багатай байдаг ха юм. Тиимэнэ тус хүдэлмэри саг үргэлжэ, тусхай системэтэйгээр, нягта гуримтайгаар ябуулагдажа, түрүүшын үдэрһөө литературна буряад үгэнүүдэй удхыень нютагай үгэтэй сасуулан ойлгуулха, хэшээл бүхэндэ шэнэ үгэнүүдтэй танилсуулгын хүдэлмэри хэгдэхэ.

Хэлэлгэ хүгжөөлгэ үхибүүдэй ухаан бодолой хүгжэлтэтэй нягта холбоотой юм: тиимэнэ түбхын түрүүн үхибүүдэй хараһан мэдэхэ юумэн тухай хэлүүлжэ, мэдүүлэл зохёолгохо, һүүлээрнь гурба-дүрбэн мэдүүлэлһээ бүридэнэн хэлэлгэ зохёохо дүршэлтэй болгохо. Тус хүдэлмэри үри дүнтэйгөөр ябуулхын тула элдэб янзын гоё зурагууд, техническэ хэрэгсэлнүүд, аман зохёолһоо: оньһон ба жороо үгэнүүд, таабаринууд, шүлэгүүд, дуунууд үргэнөөр хэрэглэгдэхэ.

Багшын урда иимэ зорилгонууд табигдана:

- үхибүүдэй аман хэлэлгэ үдэр бүри хүгжөөхэ, баяжуулха;
- үнгэтэ сюжетнэ зурагууды хэрэглэжэ, үхибүүдэй аман хэлэлгэ, ухаан бодолыень хүгжөөхэ;
- шэнэ үгэнүүдэй удхатай танилсуулха, тэдэниие хэлэлгэдээ хэрэглэхэ дадалтай болгохо;
- багшын табигһан асуудалда гүйсэд харюу үгэжэ шадаха;
- хэлэлгэ сооһоо мэдүүлэл, мэдүүлэл сооһоо үгэ илгажа хураха;
- үгэ юумэ нэрлэнэ ба үгэ олон удхатай гэжэ ойлгохо;
- үгэнүүдэй хоорондох холбоо оложо хураха;
- богони үгые үенүүдтэ һалгааха, үеһөө абья илгаха дадалтай болгохо;
- аялган болон хашалган абьянуудай илгаае модель дээрэ харуулжа шадаха;
- мэдүүлэл схемэ дээрэ харуулха шадабаритай болгохо;
- багшын аманһаа шүлэг, оньһон үгэнүүдые, жороо үгэнүүдые сээжэлдэхэ, таабаринууды тааха дадалтай болгохо;
- бэшэлгын дэбтэр соохи үзэгүүдэй хубинууды, дүрсэнүүды бэшэхэ, мүн элдэб юумэнүүды зураха дадалтай болохо.

Бэлэдхэлэй үедэ иимэнүүд темэнүүдээр хөөрэлдөө үнгэргэхэдэ болоно: «Минии гэр бүлэ», «Манай хургуули», «Буряад найхан оромни», «Манай класс».

Бэлэдхэлэй үеын түрүүшын хэсгэлхээ эхилжэ, бэшэлгэдэ бэлэдхэл хэгдэхэ ёһотой. Үзэгүүдэй элементнүүдые бэшүүлжэ хургаха. Дэбтэр соохи даабаринуудые түрүүн багшын хүтэлбэри доро, удаань өөһэдөө бэшэжэ шадаха ёһотой. Дэбтэрэй түрүүшын нюурнуудта үгтэһэн жэшээнүүдые дүүргэхэдээ, түрүүн багша самбарта бэшэжэ харуулха. Уридшалан багша самбарта эли тодоор зуража, жэшээ харуулха ёһотой, хаанаһаа эхилээд, хаана хүрэтэр яажэ бэшэхэб гэжэ ойлгуулха.

Энэ мэтээр грамотада хургалгын бэлэдхэлэй хэсгэлнүүдые хэжэ дүүргээд, саашадаа үзэглэлэй үедэ хэгдэхэ ёһотой грамотада хургалгын болон хэлэлгэ хүгжөөлгын хүдэлмэри ябуулагдажа эхилхэ болоно.

2. Үзэглэлэй үе (80 час)

Энэ шатада үхибүүн зүбөөр үгүүлжэ, фонетическэ шүүлбэри хэжэ хурана. Аялган абяануудые тэмдэглэһэн үзэгүүд, дифтонгнууд, ехэ, бага үзэгүүд тухай ойлгосо эндэ үгтэнэ.

3-дахи шатада хурагшад хашалган абяануудые тэмдэглэһэн үзэгүүдтэй танилсана. **Фонетикэ сооһоо:** абяанууд; тэдэнэй хоорондох илгарал: аялган ба хашалган абяанууд, тэдэниие тэмдэглэһэн үзэгүүд. Түргэн, удаан, дифтонг аялган абяанууд ба үзэгүүд. Үе, үе бии бололгодо аялгануудай үүргэ. Эрэ, эмэ, эрсэ аялганууд. Йотированна аялган үзэгүүд. Хашалган абяанууд ба үзэгүүд. Хатуу ба зөөлэн хашалганууд. Хонгёо ба бүдэх и хашалганууд. Зөөлэн хашалган абяануудай тэмдэг(и, ии, ю, юу, е, еэ, ё, ёо, я, яа, ь) Зөөлэн ба хатуу тэмдэгүүд.

Үзэглэлэй үедэ багша уншуулжа, бэшүүлжэ хургана, хэлэлгэ хүгжөөнэ, уншаха дуратай болгоно.

Лексикэ сооһоо – үгэ бүхэн юушьеб даа нэрлэнэ, олон удхатай байдаг, тиин нэгэ юумэн ондо ондоо үгөөр нэрлэгдэдэг гэжэ ойлгоно. Үгэ хэлэлгэ соогоо хэрэглэжэ, алибаа юумэн, үзэгдэл, байдал тухай хөөрэнэ.

Морфологиһоо – үгын удха дээрэ үндэһэлэн, үхибүүдые «юумэн», «шанар», «үйлэ» гэхэн грмматическа шанарнуудтай танилсуулна.

Синтаксис болон пунктуациһаа - нэн түрүүн үгэнүүдэй хоорондох и холбоо харуулагдана.

Мэдүүлэл тухай ойлгосотой болоно. Асууһан, идхана, хөөрэхэн, шангадхана аянгатайгаар мэдүүлэлнүүдые үгүүлнэ, уншана, тусхай аянга харуулһан тэмдэгүүдтэй танилсана (?!).

Бэшэлгэдэ хургалга (19 час).

Бэшэлгын хүдэлмэри грамотада хургалгын хэшээлдэ хэгдэхэ. Партадаа зүбөөр хууха, дэбтэрээ зүбөөр табиha, ручкаяа ба крандашаа зүбөөр бариха дадалтай болохо. Гараһан үзэгүүдээ, тэдэнэй хоорондохолболтые нэгэ жэгдээр ниилүүлэн бэшэхэ. Ехэ ба бага үзэгүүдые, тэдэнэй холболтонуудые зүбөөр бэшэхэ дадалтай болохо. Багшын хүтэлбэри доро үгэнүүд ба мэдүүлэлнүүдые (3-4 үгэхөө бүридэн) зүбөөр бэшүүлжэ хургаха. Дарамал ба бэшэмэл үгэнүүдые болон мэдүүлэлнүүдые уншуулаад, алдуугүйгөөр буулгажа бэшүүлхэ. Хүнгэн үгэнүүдые багшын уншалга доро зүбөөр бэшэхэ дүршэлтэй болгохо. Мэдүүлэлэй эхиндэ, хүнэй болон гэрэй амигадай нэрэдэ ехэ үзэг бэшэхэ дүрим ойлгожо, зүбөөр бэшэжэ хургаха.

1 классай буряад хэлэнэй календарна-тематическа түсэб

№	Темэнүүд	Үзэгдэхэ гол асуудалнууд	Үгтэһэн саг
Бэлэдхэлэй үе (15 ч)			
1	«Хүнэй үндэһэн газар дээгүүр, модоной үндэһэн газар доогуур»	Бүлэ тухай хөөрэлдөө үнгэргэхэ, гэр бүлынгөө фото-зураг хэрэглэхэ. Буряад зоной түрэхэн эхэ эсэгээ, бурхан шэнгээр хүндэлжэ ябадаг, тэдэндээ «Та» гэжэ хандадаг ёһо заншалтай танилсуулха. Эхэ эсэгынгээ уг гарабалыень мэдэжэ абаад ябаха гурим ойлгуулха. Дэбтэр соохи угай модон дээрэ гэр бүлынгөө дүрэнүүдые няжа, проект бүтээжэ болохо. Хэшээл бүхэнэй һүүлээр үхибүүн өөрыгөө сэгнэнэ.	1 2.09.
2	Буряад һайхан оромни	Буряад орон тухай хөөрэлдөө үнгэргэхэ, оньһон үгэнүүдые хэрэглэжэ болохо. Манай нютаг угаа баян юм: ой тайгатай, хада уулануудтай, голнуудтай, нуурнуудтай, таряалан сабшалантай. Ой тайгадамнай үнэтэй сэнтэй ан арьяатан, элдэб янзын модод, шубу шонхор элбэг, гол нуурнууднай загаһаар баян. Үргэн ехэ таряаланһаа, сабшаланһаа ургаса хуряжа, адууһа мала тэжээжэ, холлоно гээшэбди гэхэн ойлгосо үгэхэ. Байгаалида гамтайгаар хандахые хүмүүжүүлхэ. Буряад ороной карта хэрэглэжэ, мэдэхэ нютагуудаа нэрлэхэ, өөрынгөө түрэхэн нютаг тухай хөөрэхэ.	1 3.09
3	«Эрхые һуранхаар бэрхые һура»	Оньһон үгын удха дээрэ үндэһэлжэ, хөөрөө эмхидхэхэ. Һурагша гэжэ хэн бэ? Энэ үгэ юун гэжэ ойлгонобши? Һургуулида ерэхэдээ, бэрхэ болохоёо ерэбэш, ном үзэхээ ерэбэш гэжэ ойлгуулха.	1 6.09

		Зурагуудыг бүлэг болгогты. Ямар бүлэгүүд болгож болохоб? Нургуулийн хэрэгсэлнүүд, нааданхайнууд.		
4	Аман ба бэшгэй хэлэлгэ гэжэ юун бэ?	<p>Хэшээлдэ хэлэлгэ юундэ хэрэгтэйб гэнэн ойлгосо үгтэнэ. Дэбтэр соо үгтэнэн зурагуудыг хараад, даабари уншаад, юундэ хэлэлгэ хэрэгтэйб гэжэ тэдэ бодомжолно. Багша иимэ асуудалнуудыг табижа болохо: Хүнүүд хоорондоо яагаад хөөрэлдэнэб? Юунэй аргаар харилсанаб? Юунэй түлөө хүнүүд дундаа харилсанаб, хөөрэлдэнэб? Һанаһан һаналаа, бодолоо хайшан гээд дамжуулнаб? Хэлэнэй мэдээсэл сооһоо һурагшад хэлэлгэ тухай ойлгоно. Саашань гэнэн ойлгосо абажа, тэдэнэй илгарал тодорүүлна. хаража, үхибүүд тэдэниие хоёр бүлэг (аман хэлэлгэ, бэшэмэл хэлэлгэ) болгоно.</p> <p>Зурагаар ажал ябуулагдана. Класс тухай хөөрэлдэнэ. Текст харагты. Нургуулида үнгэргэнэн түрүүшын үдэр тухай хөөрэлдэнэ.</p>	4	4.09
5	Үгэ гэжэ юун бэ?	Үгэ гансашье үгүүлэгдэнэ бэшэ, үшөө юумэ, тэмдэг, үйлэ нэрлэнэ. Үгэ бүхэн ямар бэ даа удхатай байдаг гэнэн ойлгосо абана. Энэ хэшээлдэ түрүүшынхией үгын схемэ үгтэнэ. □	1	8.09
6	Үгэ хэды удхатайб?	Үгэнүүд нэгэ удхатай, олон удхатай байдаг гэжэ ойлгосо үгэнэ. Жэшээлхэдэ: һолонго (колонок) – һолонго (радуга), ногоон (трава) – ногоон (цвет), май һара (месяц май)- һара (луна). Нэгэ адли юумые хоёр ондоогоор нэрлэнэ: жэшээн: зуруул, шиира; һурагша, шаби. Нэгэ юумэе олон удхатай байжа болохо. Жэшээн: Ород хэлэн, хүнэй хэлэн, гуталай хэлэн, хонхын хэлэн г.м.	1	9.09
7	Үгэ юу нэрлэнэб?	Номой түрүүшын зурагуудыг хаража, хөөрэлдэхэ, үгэ үйлэ тэмдэглэнэ гэжэ багша үхибүүдтэ ойлгуулха. Нэрэ үгэнүүдэй тэмдэгтэй адли байха гү? Эдэ хоёр бүлэг үгэнүүд юугээрэ илгаатайб? Нэрэ үгэнүүд юумэ нэрлэнэ. Жэшээн: наран, сээсэг,	1	10.09

		самбар. Нэрэ үгэнүүд иимэ схемэтэй□. Зураг хаража, үйлэ нэрлэхэн үгэнүүдые олоно, асуудалда харюусана. Жэшээн: хүбүүн тамарна, хүбүүн гүйнэ, хүбүүн наадана. Үйлэ нэрлэхэн үгэнүүд иимэ схемэтэй□. Удаадахи даабари дүүргэхэдээ, үхибүүд асуудал табина, харюусана. Жэшээн: Эжы юу хэнэб? Нохой яанаб? Нэрэ үгэ ба үйлэ үгэ мэдүүлэл болоно.		
8	Үгэнүүдэй хоорондох и холбоо	Номой зурагуудые хаража, багша үхибүүдээрээ хөөрэлдөө эмхидхэнэ. Эндэ ямар сэсэг зураатай байна? Нэрлэгты. Ямар үнгэтэй сэсэг бэ? (шара, хүхэ). Ямар үгэнүүдые нэрлэбэбибди? Энэ үгэнүүд шанар тэмдэглэнэ. Шанар үгэнүүдые иимэ схемэ - тэмдэгээр харуулна □. Хоёрдохи зураг хаража, модонуудые сасуулан зэргэсүүлэн хараха, илгааень олохо. Нэгэ модон үндэр, нүгөөдэнь набтар, бүдүүн, нарин. Схемэнүүдые хэрэглэн, ханамжаяа хэлэнэ. Жэшээн: шубуун ниидэнэ. Ямар шубуун? Томо шубуун ниидэнэ. Үхибүүд схемээр мэдүүлэл зохёоно. Шанар, нэрэ, үйлэ үгэнүүд мэдүүлэл болоно.	1	13.09
9	Үгэнүүд хоорондоо холбоотой гү?	Зурагаар ажал ябуулха. Иимэ асуудалнуудаар эхилжэ болохо. Наран яанаб? Наран шарана. Ямар наран шаранаб? Шанга наран шарана. Нэрэ үйлэ хоёр холбоотой байдаг, шанар нэрэ хоёр холбоотой, шанар үйлэ хоёр дунда холбоогүй байдаг. Хоёрдохи зураг хараад, эдэ гурбан үгэнүүдэй янза хэрэглэн, мэдүүлэл зохёоно. Схемэнүүдые хаража, холбооень олоно. Удаадахи зураг хаража, ажал тухай хөөрэлдэнэ. Онъон үгэнүүдые хэрэглэжэ болохо. Жэшээн: ажалша хүн арад зондоо хүндэтэй, хүдэлмэришэ хүн хүн зондоо тухатай. Энэ юу дархалнаб? Хүбүүн гэр дархална. Ямар хүбүүн дархална? Бэрхэ хүбүүн гэр дархална.	1	14.09
10	Мэдүүлэл гэжэ юун бэ?	Ном соохи гурбан схемэ зэргэсүүлхэ.□ Модон ургана үндэр. □ Ургана модон үндэр.	1	15.09

		<p>□ Үндэр модон ургана.</p> <p>Үгэнүүд мэдүүлэл соо дундаа холбоотой байдаг. Схемэнүүдые хаража, үгэнүүдэй холбоо олоно. Холбоонь зүб гү? Мэдүүлэлэй схемэ ондоо болоно. Бэшгэй хэлэлгэдэ мэдүүлэл ехэ үзэгһөө эхилдэг, һүүлдэнь точко табидаг. Мэдүүлэлнүүдые схемээр зохёохо. Жэшэнь: Намар болобо. Хэрмэн хархяаг хатаана. Томо баабгай жэмэс эдинэ. Шубууд дуу дуулана.</p>	
11	Үгэ юунһээ бүридэнэб?	<p>Хуур гэжэ үгэ үгүүлнэ, үгэ сооһоо абяае нэгэ нэгээр үгүүлжэ, илганабди. Предметнэ зурагуудые хаража, абяануудые үгүүлнэ, нэрлэнэ. Энээн дээрһээ үгэ абяануудһаа бүридэнэ гэжэ ойлгосо абана. Нэгэ, хоёр, гурбан абяатай үгэнүүд дээрэ ажаллана. Эдэ үгэнүүдээрэ мэдүүлэл зохёожо болохо.</p>	1 16.09
12	Үе гэжэ юун бэ?	<p>Үхибүүдтэ ямар абяан үе бии болгоноб гэжэ ойлгуулха шухала. Энэ темэ үзэжэ байхадаа, үгэнүүд нэгэ, хоёр, гурбан ба гурбанһаа үлүүшье үетэй байдаг гэжэ ойлгуулха. Жэшэнь: ганса үетэй: хүн, гар, туг; хоёр үетэй: хада, модон; гурбан үетэй: басаган, хурагша. Үеын схемэ иимэ: □. Номой зураг хараад, юумэнүүдые нэрлэнэ: шоно, үнэгэн, бар, хэрмэн. Багшын харуулһаар альгаа ташан хубаана. Үгэ үенүүдһээ бүридэнэ гэжэ тобшолол гаргана. Удаадахи зурагуудые хаража, бэхижүүлгын даабари дүүргэхэ. Схемэдэ үгэ тааруулжа нэрлэ</p>	1 17.09
13	Абяанууд ямар байдаг бэ?	<p>Хэшээл асуудалһаа эхилхэ. Ажагла. Оршон тойрон ямар абяанууд дуулданаб? Эрдэмтэд хөөрэлдөөд иимэ тэмдэгүүдые абанан байна.</p> <p>Темын гол зорилго хадаа, абяанууд аялган болон хашалган гэжэ илгардаг гэжэ ойлгуулха. Гол илгаань (торолтогүйгөөр, торолтотойгоор). Зураг хаража, гэр бүлэ тухай хөөрэлдөө эмхидхэнэ. Жэшэнь: энэ хэн бэ? Аба. Эрэ хүн. Баабай. Литературна хэлэн дээрэ аба гэдэг. Оршон тойрон хараад үзэгты, гэртээ ороё, ямар абяанууд гаранаб, дуулданаб. Ямар үгэнүүд байнаб? Үйлэ, шанар, нэрэ</p>	1 20.09

		<p>үгэнүүд байна. Аба гэжэ үгэ үгүүлхэдэ, ямар абяанууд дуулданаб? Түрүүшын абяан ямар абяан болоноб? «а» абяан, үгүүлэгты. Яанабди? Дууланабди. Торолдоно гү? Үгы. Хоёрдохи абяа үгүүлнэ. «б», торолдоно гү? Энэ абяа үгүүлхэдэ, агаар торолдоно. «а» абяае иигээд тэмдэглэнэбди □. Энэ аялган гэжэ нэрэтэй. «б» иигээд тэмдэглэнэбди □, энэ хашалган. Аялган абяанууд торолдонгүй гарана, хашалган абяанууд торолдоно. Удаадахи даабари үхибүүдтэ дурадхаха. Модельдэ таараха үгэнүүдые олохо, нэгэ модельдэ олон үгэнүүд таараха байна. Хоёр зураг хараад, юугээрээ адлиб, юугээрээ ондооб гэжэ олоно.</p>	
14	<p>Аялган абяанууд ямар байдаг бэ?</p>	<p>Зураг хаража, энэ юун бэ гэжэ хөөрэлдэнэ. Хараасгай. Мэдүүлэл зохёоно. Алтан хараасгай ниидэнэ. Юун тухай хэлэгдэнэб? Хараасгай. Ологты. Юугээрээ ондооб? Юумэ нэрлэнэ. Хараасгай тухай юун гэнэб? Ниидэнэ. Энэ үйлэ үгэ болоно. Ямар гэнэб? Алтан. Шанар үгэ. Хараасгай гэжэ үгэһөө абяануудые гаргаха. Абяануудаа харуулха, үедэ хубааха, ха-раас-гай. Хэды абяантайб? 9. Модель хараад, хэлэнэ, үгүүлнэ. Энэ үгэ соо хэды аялган абяанууд бэ? 3. Үгүүлнэ. Бултадаа адли абяанууд гү? Үгүүлхэдэмни шагнагты. Түрүүшын абяан түргөөр үгүүлэгдэнэ. Хоёрдохи абяан удаанаар, гурбадахинь ондоогоор үгүүлэгдэнэ. Эдэ абяанууд ондо ондоогоор тэмдэглэгдэнэ: □-түргэн, □-удаан, □-дифтонг гэжэ нэрэтэй юм. Зурагуудые хаража, моделээр ажаллана.</p>	<p>1 21.09</p>
15	<p>Хашалган абяанууд ямар байдаг бэ?</p>	<p>Номой нюурта даха таха хоёрой зураг үгтэнэ. Эдэ үгэнүүд нэрэ үгэнүүд болоно. Даха гэжэ юун бэ? Таха гэжэ юун бэ? Удха дээрэнь хүдэлнэ. Үгын модель табина. Эдэ үгэнүүд абяануудаараа адли гү? Түрүүшын Д-Т абяанууд хоёр ондоо байна. Д-Т ямар абяанууд болоноб? Хашалган. Эдэ хоёр абяануудаа ондоогоор тэмдэглэхэ. Илгахын туладаа хүнүүд буландань точка табидаг байна. Эдэ хонгёо хашалганууд болоно. «д»- хонгёо, «т» -бүдэхи. Бүдэхи хашалган хооһон тэбхэлжэн соо точкогүй байха. Энэ хэшээлдэ шэнэ тэмдэг үгтэнэ: ≠ - адли</p>	<p>1 22.09</p>

	<p>бэшэ гэһэн тэмдэг. = энэ адли гэһэн тэмдэг.</p> <p>Жэшээн: занa-санa, дуун –туун, жабар –шaбар, бууса-бууза. Эдэ зурагуудыe хаража, удха дээрэнэ хүдэлнэ, юугээрээ илгаатай байнаб? Ямар хашалган абяан дуулданаб? «з» ямар абяан бэ? Хонгёо. «н» ямар абяан бэ? Хонгёо. Хоюуландань түргэн « а» аялган байна. «С» ямар абяан бэ? Бүдэхи.</p> <p>3-дахи, 4-дэхи зурагуудай нэгэ зурагынь үгтэнэ, нүгөөдыень үхибүүд өөһэдөө олоно. Хашалган абяануудыень тодорхойлно.</p> <p>Хашалгануудыe үзэжэ байхадаа, багшын хүтэлбэри доро хашалганай илгаае нурагшад шэхээрээ шагнан, илгаруулжа нурана. даабаринуудыe дүүргэхэдээ, үхибүүд хонгёо ба бүдэхи гэжэ элирүүлнэ. Үгтэһэн шэнэ удхатай үгэнүүдыe хэрэглэн мэдүүлэлнүүдыe зохёоно. Иигэжэ хашалганай илгаае шэхээрээ илгаруулха дадалтай болоһон хойнонь, дэбтэр соохи дүримүүдтэй танилсуулхада зохид.</p>	
--	---	--

Төмөр	Саг	Зорилго	Методууд, аргууд	Хэрэгсэлнүүд
А а, Аа аа Абянууд ба үзэгүүд	2 час	Хүүгдэй аман хэлэлгэ хүгжөөхэ, түргэн ба удаан аялган абянуудыг схемэ дээрэ харуулжа хургаха, оршон тойрон байгаалидаа анхаралтайгаар хандаха гэгэн хүмүүжүүлгын ажал ябуулха.	Абянай аналитико – синтетическэ метод.	Сюжетнэ зураг «Сэсэг ургуулаа», предметнэ зураг, абянуудай схемэ, хайшлалмал үзэгүүд.
О о, Оо оо Абянууд ба үзэгүүд.	2 час	Үгэ соо түргэн ба удаан аялгануудыг зүбөөр үгүүлжэ, бэшүүлжэ хургаха, хэлэлгэ хүгжөөхэ, багшын аманһаа шүлэг сээжэлдэхэ.	Үгэ сохи абыа зүбөөр үгүүлэлгын ябаса ажаглаха арга (артикулировани)	Зурагууд, хайшлалмал үзэгүүд, миндаһан, схемэнүүд. Шүлэг. Газаа гэнгэ бороо Гани галзуу ороо. Тахья, нохой, эшэгэн, Тугал, хурган нороо.
У у, Уу уу Абянууд ба үзэгүүд	2 час	Түргэн ба удаан аялгануудыг зүбөөр үгүүлжэ ба бэшүүлжэ хургаха, АМН хэлэлгэ хүгжөөхэ, гэрэй ба зэрлиг амитадтай тнилсуулхэ	Абянай аналитико – синтетическэ метод	Сюжетнэ зураг, предметнэ зург, схемэ Жороо үгэ Туу, бү туу Тулам дутуу Шуу, бү шуу Шуран бушу.
[х], [х'] абыан ба Х х үзэгүүд	2 час	[х], [х'] абыантай ба Х х үзэгтэй танилсуулха, хату ба зөөлэн хашалгануудай илгаа схемэ дээрэ харуулха, аман ба бэшэмэл хэлэлгэ хүгжөөхэ.	Адли үгэнүүдыг уншуулжа, удхаарнь илгаруулжа хургаха арга. Жэшэнь: а – хаа – хааха.	Кроссворд, хайшлалмал үснүүд, предметнэ зурагууд. Онһон үгэнүүд. Хашан мориндо Харгы холо, Харуу хүндэ Нүхэр холо.

23.09
24.09

27.09
28.09

29.09
30.09

1.10
4.10

<p>Ай, ой, уй дифтонгнууд</p>	<p>4 час</p>	<p>Үхибүүдье дифтонгтой танилсуулха, зүбөөр, буряад аялгатайгаар үгүүлжэ һургаха, оньһон үгэнүүдье хэрэглэжэ хүмүүжүүлгын ажал ябуулха.</p>	<p>Абяанай аналитико – синтетическэ метод, үгэ соо шэнэ абьяан хаанань дуулданаб гэжэ олохо арга.</p>	<p>Кубигууд, сюжетнэ – тематическэ болон үзүүлбэрийн зурагууд. Оньһон үгэ. Аймхай хүн Арба үхэдэг, Зоригтой хүн Нэгэ үхэдэг.</p>
<p>[ш] абьяан ба Ш ш үзэгүүд</p>	<p>2 час</p>	<p>Үхибүүдье шэнэ абяатай танилсуулхадаа энэ абьяанай онсо илгааень ойлгуулха (ходо хагу аялган), оршон тойрон байгаалида анхаралтайгаар хандаха гэжэ хүмүүжүүлхэ.</p>	<p>Угын хоёрдохи хубиие олохо хэлэхэ арга, үзэгүүдээр гэмдэглэгдһэн абьяануудые зүбөөр үгүүлжэ уншаха арга, артикулировани.</p>	<p>Хайшалмал үзэгүүд, схемэ, сюжетнэ ба предметнэ зурагууд, кубигууд. Шүлэг. Шираб халгираад, Шалд байса Шалбааг руу унашоо. Шанга гэгшээр Шаад – пиад Шал – шул гэһээр шашхаһаар гэртээ ошоо.</p>
<p>[р][р'] абьяан ба Р р үзэгүүд</p>	<p>2 час</p>	<p>[р],[р'] абьяануудтай танилсуулха, хэлэлгэ хүгжөөхэ, намарай байгаали тухай хөөрэлдэхэ.</p>	<p>Артикулировани, Угын хоёрдохи хубиие хүсөөжэ хэлэхэ арга. Жэшэнь: нама – р, хама – р.</p>	<p>Үзэгүүдэй лентэ, кроссворд, зурагууд, миндаһан.</p>
<p>[г][г'] абьяан ба Г г үзэгүүд</p>	<p>2 час</p>	<p>[г],[г'] абяатай ба Г г үзэгүүдтэй танилсуулха, бэшэмэл хэлэлгэ хүгжөөхэ, ямар гэрнүүд байдаг бэ гэжэ хөөрэлдэхэ.</p>	<p>Шэнэ абьяантай үгэнүүдье шэлэжэ абаад, гэрэ үгэнүүдэй хаанань шэнэ абьяан байнаб гэжэ олохо арга, угын хоёрдохи хубиие хүсөөжэ хэлэхэ (бэшэхэ) арга.</p>	<p>Элдэб янзын гэрэй зураг, схемэ, үзэгүүдэй лентэ, кубигууд. Шүлэг. Гаа,гаа, гаа- гээд гангинана галуун. - Гаа,гаа,гаа – гээд , ниидэнэгүй галуун.</p>
<p>Э э, ээ,эй абьяанууд ба үзэгүүд</p>	<p>5 час</p>	<p>Аялган абяае зүбөөр үгүүлжэ, бэшүүлжэ һургаха, хэлэлгэ хүгжөөхэ.</p>	<p>Адлинууд үгэнүүдье унжуулжа, удхаарнь илгаруулжа һургаха (эшээшээ), үзэгүүдээр тэмдэглэгдһэн абьяануудые</p>	<p>Кроссворд, тематическэ зурагууд, сигнальна картачканууд, хайшалмал үенүүд.</p>

5.10
6.10
7.10
8.10

11.10
12.10

13.10
14.10

15.10
18.10

19.10
20.10
21.10
22.10
23.10
24.10
25.10

[т],[т'] абяанууд ба Т т үзэгүүд	2 час	[т],[т'] абяантай танилсуулха, багшын аманһаа шүлэг сээжэлдэхэ, таабари тааха далалтай болгохо.	зүбөөр үгүүлжэ уншаха арга Шэнэ абяанууд үгэнүүдэй хаанань дуулданаб гэжэ олохо арга.	Үенүүдэй таблица, наборно полотно, кубигууд, хайшлалмал үзэгүүд, кроссворд. Жороо үгэ. Тэмээн, тэмээн, Тэбэрюухэй. Тэмээнэй хүбүүн Табарюухай.
[д],[д'] абяанууд ба Д д үзэгүүд	2 час	[д],[д'] абяатайба үзэгтэй танилсуулха, уран зохёолой текст шэнжэлэн уншуулжа һургаха, ажалда дурагайгаар хүмүүжүүлхэ.	Үгэ сохи абяа зүбөөр үгүүлэлгынябаса ажаглаха арга, артикулировани	Үзэгүүдэй лентэ, педметнэ ба сюжетнэ зурагууд, таблица, хайшлалмал үенүүд. Түмэршэ дархан дабтажа, Түхэрээн таха дархалба. Дүнэн үрез ногтолжо, Дүрбэн турууень Тахалба.
[б],[б'] абяанууд ба Б б үзэгүүд	2 час	[б],[б'] абяатайба үзэгтэй танилсуулха, нэгэнэй ба олоной тоодо байһан үгэнүүдэй илгаа харуулха, аман хэлэлгэ хүгжөөхэ, баяжуулха.	Абяанай аналитико – синтетическэ метод.	Зурагууд, үенүүдэй таблица, наборно полотно, кроссворд.
[с],[с'] абяанууд ба С с үзэгүүд	2 час	Хүүгэдые [с],[с'] абяатай танилсуулха, расказ уран гоёор уншуулжа һургаха, өөрынгөө бэе тамирта анхаралтайгаар хандаха гэжэ ойлгуулха.	Шэнэ абяае зүбөөр үгүүлжэ уншаха арга, нютагай хэлэндэ үгүүлэгдэдэг абяануудые литератуерна хэлэнэй абяануудтай сасуулан харуулха арга.	Үзэгүүдэй лентэ, үенүүдэй таблица, зураг, кубигууд, миндаһан.
У, үү, үй	5 час	Удаан ба дифтонг аялган абяануудые зүбөөр үгүүлжэ ба бэшүүлжэ һургаха, хэлэнэй урдуурхи ба хэлэнэй хойгуурхи аялгануудай илгаа ойлгуулха,	Абяануудые зэргэсүүлхэ арга (гуйба - гүйбэ)	Хайшлалмал үенүүд, зурагууд, үенүүдэй таблица, кубигууд.

26.10
27.10

28.10
29.10

		оньhon үгэнүүдые хэрэглэжэ, хүмүүжүүлгын ажал ябуулха.		
[өө] абяан ба Өө өө үзэгүүд	2 час	Шэнэ аялган абяанай онсо илгааень нурагшадта ойлгуулха, аман ба бэшэмэл хэлэлгэ хүгжөөхэ, үдэрэй журам тухай хөөрэлдэхэ.	Шэнэ абяан үгэ соо хаанань дуулданаб гэжэ олохо арга, абяануудые зэргэсүүлхэ арга (оо - өө)	Сюжетнэ – тематическэ ба үзүүлбэрийн зурагууд, диаграмманууд, үенүүдэй таблица. Шүлэг. Мөө, мөө мөөдэйхэн, өө,өө мөөдэйхэн, зөөлэн мээмээ амтагайл, зөөхэй үшөө амтагайл.
[h][h'] абяан ба h h үзэгүүд	2 час	Үхибүүдые [h][h'] абяануудтай ба h, h үзэгүүдтэй танилсуулха, үнээн хүнэй ажаһуудалга ямар аша туһа хүргэдэг бэ гэжэ хөөрэлдэхэ.	Үгэ соо хаанань дуулданаб гэхэн арга, нотагай хэлэндэ үгүүлэгдэдэг абяануудые литературна абяануудтай сасуулан харуулха арга (ус – уһан, цас – саһан, сара - һара)	Үзэгүүдэй лентэ, хайлшлал үенүүд, зурагууд. Таабари. Һэбэгэр заахан бэстэй, Һэб һэбхэн гэшхэлтэй, Һайрхуу һаахар зантай
[ы] абяан ба ы үзэг.	2 час	Үхибүүдые шэнэ аялгантай танилсуулха, багшын табигһан асуудалда гүйсэд харюу үгэжэ һургаха, хабарай байгаали тухай хөөрэлдөө ябуулха.	Үгэ соо шэнэ абяан хаанань дуулданаб гэжэ олохо арга, наадан «Юун үлүүб?»	Предметнэ зурагууд, үзэгүүдэй касса, карточканууд
[э],[з'] абяанууд ба З,з үзэгүүд	2 час	[э],[з'] абяатай ба үзэгтэй танилсуулха, загаһад тухай хөөрэлдөө үнгэргэхэ.	Үгэнүүдэй хаанань шэнэ абяан дуулданаб гэжэ олохо арга.	Үзэгүүдэй лентэ, зурагууд, карточканууд, диаграмманууд. Онъһон үгэ. Замаг ехэ уһанда Загаһан олон, Зан һайнтай хүндэ Нүхэр олон.
[ж] абяан ба Ж ж үзэгүүд	2 час	Үхибүүдые абтаһан үгэ гэхэн ойлгосотой танилсуулха, аман бэшэмэл хэлэлгэ хүгжөөхэ.	Абяанай үгүүлэгдэхэ илгаае шагнажа түхэл янзаарнь сасуулан үзэхэ арга (жада - шада), үгын хоёрдохи	Хайлшлал үенүүд, предметнэ ба сюжетнэ зурагууд, схемнүүд, үзэгүүдэй лентэ, кубигууд.

[к],[к'] абяанууд ба К, к үзэгүүд	2 час	Абгаһан үгэ сохи сохилгогой аялгануудые зүбөөр үгүүлжэ һургаха, мэргэн үгын удхаар хүмүүжүүлгын ажал ябуулха.	Абтаһан үгэ сохи сохилгогой аялгануудые зүбөөр үгүүлжэ һургаха, мэргэн үгын удхаар хүмүүжүүлгын ажал ябуулха.	хубийе хүсөөжэ хэлэхэ арга. Үгэ соо шэнэ абяан хаанань дуулданаб гэжэ олохо арга, түхэл янзаарнь зэргэсүүлэн үзэхэ арга.	Кубигууд, проектор, зурагууд, үзэгүүдэй лентэ, схемэнүүд.
Я, яа, е, ёо, е, еэ, ю, юу аялганууд. Дабталга.	час	Йотирована аялгануудтай танилсуулха, хашалгануудай зөөлөниие бэшгэ дээрэ тэмдэглэдэг гэжэ ойлгуулха.	Йотирована аялгануудтай танилсуулха, хашалгануудай зөөлөниие бэшгэ дээрэ тэмдэглэдэг гэжэ ойлгуулха.	Хатуу ба зөөлэн хашалгануудай илгаа ойлгуулхадаа, адлирхуу үгэнүүдые уншуулаад, илгаруулжа һургаха арга (гаряа – тара, яһан – яһан, болоо – болёо, холоо – холёо)	
Зөөлөрүүлһэн зөөлэн тэмдэг	1 час	Зөөлөнхашалгануудые бэшгэ дээрэ зөөлэн тэмдэгээр тэмдэглэдэг ёһо гуримые ойлгуулха, багшын уншала доро үгэнүүдые зүбөөр бэшгэжэ шадаха.	Зөөлөнхашалгануудые бэшгэ дээрэ зөөлэн тэмдэгээр тэмдэглэдэг ёһо гуримые ойлгуулха, багшын уншала доро үгэнүүдые зүбөөр бэшгэжэ шадаха.	Абяанай аналитико – синтетическэ метод.	Сюжетнэ – тематическа зурагууд,карточканууд, Кроссворд, абяануудай схемэ.
[в],[в'] абяанууд ба В в үзэгүүд.	2 час	Абгаһан үгэнүүд тухай ойлгожо абаһан мэдэсыень улам бэхижүүлхэ, нэгэ темээр хамтадхагдаһан асуудалнуудга сээжээр харюу үгүүлжэ һургаха.	Абгаһан үгэнүүд тухай ойлгожо абаһан мэдэсыень улам бэхижүүлхэ, нэгэ темээр хамтадхагдаһан асуудалнуудга сээжээр харюу үгүүлжэ һургаха.		
[п],[п'] абяанууд ба П п үзэгүүд.	2 час	Үхибүүдэй аман ба бэшгэмэл хэлэлгэ хүгжөөхэ, хүнүүд Байгал далайда хайшан гэжэ гамтайгаар хандаха ёһотойб гэжэ ойлгуулха	Үхибүүдэй аман ба бэшгэмэл хэлэлгэ хүгжөөхэ, хүнүүд Байгал далайда хайшан гэжэ гамтайгаар хандаха ёһотойб гэжэ ойлгуулха		Карточканууд, схемэ, Байгал далай харуулһан зураг, үзэгүүдэй лентэ, видеофрагмент.
[ф],[ф'] абяанууд ба Ф ф үзэгүүд	2 час	Шэнэ абяатай ба үзэгүүдтэй танилсуулха, хүнүүдэй ажал хүдэлмэри тухай һураглалдай мэдэсые улам саашань үргэдхэхэ.	Шэнэ абяатай ба үзэгүүдтэй танилсуулха, хүнүүдэй ажал хүдэлмэри тухай һураглалдай мэдэсые улам саашань үргэдхэхэ.		
[ч'] абяан ба Ч ч	2 час	[ч'] абяанай онсо илгаень	[ч'] абяанай онсо илгаень		

үзэгүүд		хүүгэдтэ ойлгуулха, элдэб янзын профессиунудтай танилуулха, эли тодоор, ойлгосотойгоор хэлүүлжэ, бэшүүлжэ һургаха.		
[ц] абяан ба Ц ц үзэгүүд	2 час	Үхибүүдые [ц] абяатай ба Ц ц үзэгүүдтэй танилуулха, багшын туһаламжаар богонишон расказ зохёогоод зүбөөр бэшэхэ дүршэлтэй болгохо.	Абяан ба үзэгүүдые түхэл янзаарнь сасуулан үзэхэ арга (ш - ш)	Диафильм, муляж, сюжетнэ зураг, абяануудай схемэ, кубигууд.
[ц] абяан ба Ш ш үзэгүүд	2 час	[ш'] абяатай ба Ш ш үзэгүүдтэй танилуулха, абтаһан үгэнүүд тухай ойлгосо үргэдхэхэ, хүнүүд ажал хэжэ, баян ургаса хуряана гһэн ойлгосо үгэхэ.		
Илгаһан зөөлэн тэмдэг	1 час	Хүүгэдые илгаһан зөөлэн тэмдэгтэй танилуулха, аман ба бэшэмэл хэлэлгэ хүгжөөхэ, табан хушуу малай нэгэн болохо мориной ехэ үүргэ тухай хөөрөжэ үгэхэ.		
Илгаһан хату у тэмдэг	1 час	Илгаһан хату тэмдэг ганса абтаһан үгэнүүдгэ хэрэглэгдэдэг гэжэ ойлгуулха, эрдэм номдо дуратайгаар хүмүүжүүлхэ.		
Хүдожественно текстнүүдые уншалга		Уншаһан текстдэ табигдаһан асуудалнуудта зүб харюу үгэхэ шадабаритай болгохо, ном уншаха дуратай ба дүршэлтэй болгохо.		

Үзэглэлэй удаадахи үе.

1. Уншлга ба хэлэ хүгжөөлгэ.
2. Грамматика, бэшэгэй дүрим.
3. Холбоотой хэлэлгэ.
4. Классчаа гадуур уншалга.

Зүбөөр, нэгэ жэгдээр, бодолтойгоор, уранаар, бүхэли үгэнүүдээр уншалга. Хүшэр үгэнүүдые үенүүдээрнь уншалга. Багшын хөөрхые, уншахые шагнажа нураха. Үгэнүүдые тодоор үгүүлжэ, үгэ сохи түргэн ба удаан аялгануудые, дифтонгнуудые, хатуу ба зөөлэн хашалгануудые алдангүй уншалга. Мэдүүлэлэй һүүлэй интонации сахижа шадаха.

Уншаһан тухайгаа, өөрынгөө хараһан юумэн, ажаглалтай холбон хөөржэ, тобшолол хэжэ шадаха. Багшын туһаламжаар текстнүүдые хубинуудта хубааж, уншаһан юумэнэйнгээ гол удхыень илгажа, шүүлбэри хэжэ шадаха.

Уншаһан юумэнэйнгөө удхые өөрынгөө үгөөр хөөрэхэ, шэнжэлхэ ба ажаглаха ябадалда хургаха. Событинуудые, байгаалиин үзэгдэлнүүдые Харуулһан үгэнүүдые ба хэнгүүдые текст сооһоо багшын туһаламжаар оложо, илгажа, сасуулжа хургаха. Онтохон, рассказ, шүлэгүүдэй хоорондохи илгаае танижа шадаха. Нуралсалай жэлэй һүүл багаар минута соо 25 – 30 үгэ уншаха.

1- дэхи классай нурагшадай ойлгомжо абахын грамматикын дүримүүд.

1. ***Мэдүүлэл.*** Хэлэлгые мэдүүлэлнүүдтэ хубаалга. Багшын даабаряармэдүүлэл сооһоо үгэнүүдые илгажа хэлүүлжэ хургаха. Мэдүүлэлэй эхинэй ехэ үзэг, мэдүүлэлэй һүүлдэ точка табижа нураха, 3 – 4 – 5 үгэһөө бүридэһэн мэдүүлэлнүүдые зохёохо шадабаритай болохо.

2. ***Абяан ба үзэгүүд.*** Аялган ба хашалган абяанууд, тэдэнэй илга. Үгэ соо түргэн ба удаан аялгануудые, дифтонгнуудые зүбөөр үгүүлжэ, бэшэжэ, сасуулжа нураха. Үгые үенүүдээрнь таһалжа нэгэ мүрһөө нүгөө мүртэ нүүлгэн бэшэлгэ. Шэнэ абяан ба үзэгүүдтэй танилсалгын хэшээлнүүдтэ нурагшадые һонирхуулхын, ойлгон абахын тулада багша кроссворд ребусүүдые, шүлэглэмэл зохёолнуудые хэрэглэнэ. Энээн дээрэһээ үндэһэлэн үхибүүд багшын хүтэлбэри доро өөһэдөө үзэг бүхэндэ шүлэглэмэл зохёолнуудые зохёожо туршана. Жэшэнь, Мм үзэгтэ танилсаха хэшээлдэ:

Муура минии миисгэй

Мяха эдихэ дуратай.

Мяу-мяу гээд,

Мэхэтэйхэнээр маряана.

Хатуу ба зөөлэн хашалганууд, тэдэнэй илгаа. Хашалганай зөөлөнийе и, я,е, ё, ю үзэгүүдээр ба зөөлэнтэмдэгээр тэмдэглэлгэ.

3. ***Алфавит.*** Алфавидай удха шанар ойлгохо. Үгэнүүдые алфавидай гуримаар һубарюулан хэлэжэ ба бэшэжэ шадаха. Хэшээл соо хэгдэхэ даабаринууд элдэб янзын методээр ба формоорүнгэргэгдэхэ. Үгтэһэн материалнуудта заабол анализ хэгдэхэ: үгэнүүдые группада хубаалга, үгын үенүүдээр хубилан шэнэлэлгэ, шэнэ үгэ бии бололго г.м.

Онсо ехэ анхарал диктантнуудта үгтэхэ (харалгын ба шагнан бэшэлгын. Упражненинууд дээрэ хүдэлхэдөө шэнэ танилсалаа урда үзэһэнтээ сасуулжа ябаха. Үхибүүд өөһэдөө бэдэрэлгэ хэхэ, харюуень таажа ухаан бодолоо гүйлгэхые даабари зохёон дүүргүүлхэ анализ хэхэ). Үенүүдые холбожо үгэ болгохо, үгэнүүдые холбожо, мэдүүлэл зохёохо (синтез хэхэ). Сюжетнэ болон предметнэ зурагуудые хараад, мэдүүлэлнүүдые зохёохо дадалтай болгохо.

Жэшээтэ уншалгын темэнүүд болон тэдэнэй удха:
« Үзэглэл» дабталга (11 саг)

Үбэлэй мүрнүүд (6 саг)

Үбэлэй байгаали, үбэлэй сагта үхибүүдэй наададаг нааданууд, зэрлиг амитадай ба шубуудай үбэлжөөн тухай расказууд, шүлэгүүд, онтохонууд, оньһон үгэнүүд болон таабаринууд, кроссворднууд.

Буряад арадай һайндэр – Сагаалган. (4 саг)

Сагаалганда хүнүүдэй бэе бээ амаршалха ёһо заншал, 12 жэл тухай расказууд, шүлэгүүд, үрээлнүүд.

Урихан хабар (7 саг)

Хабарай байгаалиин хубилалтанууд, тала дайдын сэсэгүүд, шубуудай аша туһа, хүнүүдэй хабартаа хэдэг ажал хүдэлмэри, эхэнэрнүүдэй һайндэр тухай расказууд, шүлэгүүд, статьянууд, оньһон үгэнүүд болон таабаринууд, театр-нааданууд.

Эрхые һуранхаар бэрхые һура (5 саг)

Эхин һургуулиин наһанай үхибүүдэй һайн һайхан хэрэгүүд тухай расказууд, шүлэгүүд, оньһон үгэнүүд, онтохонууд.

Аажам сэдхэл – ажалһаа (6 саг)

Үхибүүдэй ажалда дуратай, уран гартай, шубуудай ажал, ажалай зэбсэгүүд тухай расказууд, онтохонууд, шүлэгүүд, баснинууд, оньһон ба жороо үгэнүүд.

Арадай аман зохёолнууд (7 саг)

Арадай аман зохёол тухай ойлгосо. Элдэб жанрай зохёолнууд. Буряд, ород арадай онтохонууд. Таабаринууд, оньһон ба жороо үгэнүүд, үльгэрнүүд.

Зулгы найхан зунай саг (7 саг)

Зунай саг, үхибүүдэй зунай амаралта, талын сэсэгүүд, Буряд орон, Байгал далай. Энэ темэдэ зорюулһан расказууд, шүлэгүүд, статьянууд, оньһон үгэнүүд.

Шалгалтын хэмжээнэй хүдэлмэринүүд

1-дэхи класс Тест №1 Грамотада хургалгын үе

1. Мэдүүлэлдэ таараха схемэ оло. (Багша мэдүүлэл уншана: Доржо бүмбэгөөр наадана.)

а)

б)

в)

г)

2. Үгэдэ таараха схемэ оло. (Багша үгэ уншана: хонхо)

а)

б)

в)

г)

3. Зурагууд сооноо удаан аялгантай үгэ оло.

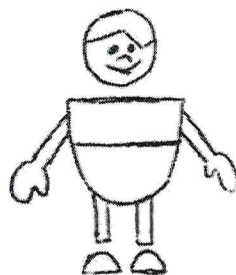
а)

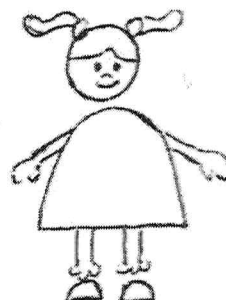
б)

в)

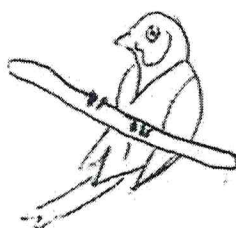

г)

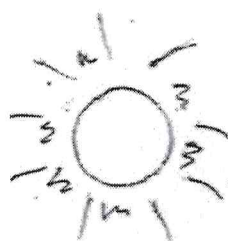

4. Адли абяагаар эхилхэн үгэнүүдые оло.

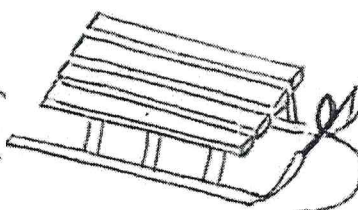
а)

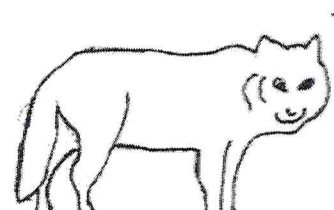
б)

в)

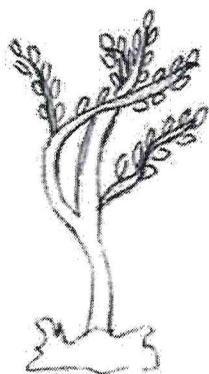

г)

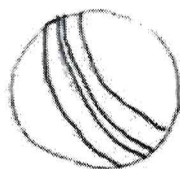

5. Үлүү зураг оло.

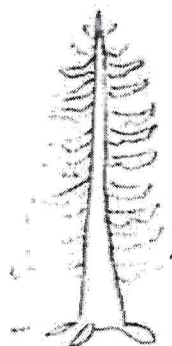
а)

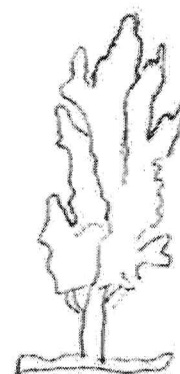
б)

в)

г)

6. УНАГАН Энэ үгэ хэды үетэйб?

а) 2

б) 3

в) 4

г) 5

Жэлэй дүүрэхэдэ һурагша юу мэдэхэ ёһотойб гэбэл:

- уран зохёолой жанруудые мэдэхэ;
- мэдүүлэлэй тэмдэг (удха ба интонационно дүүргэлгэ);
- мэдүүлэлнүүдые зүб бэшэлгэ: мэдүүлэлэй эхиндэ ехэ үзэг, мэдүүлэлэй хойно (. ? !) тэмдэг;
- буряад хэлэнэй абьяан ба үзэгүүд, тэдэнэй гол илгарал;
- аялган ба хашалган абьяануудай тэмдэг;
- хатуу ба зөөлэн, хонгёо ба бүдэхи хашалган абьяануудай тэмдэг;
- алфавидай бүхы 36 үзэгүүдые найн мэдэхэ.

Жэлэй һүүлдэ һурагша юу шадаха ёһотойб гэбэл:

- үгүүлэлэй илгарал хоолойгоороо зүб харуулха;
- һуралсалай болон класһаа гадуур уншаха ном хэрэглэхэ;
- үгтэһэн текст гүйсэд ойлгожо, уншалгын темп – 30-40 үгэ минута соо уншаха;
- хэблэмэл ба бэшэмэл текстнүүдһээ үгэнүүд ба мэдүүлэлнүүдые буулгажа абаха, ехэ, бага үгэнүүдэй холболто зүб бэшэхэ;
- багахан диктант бэшэхэ;
- үгэнүүдые хэлэхэдэ тэдэнэй схемэнүүдые бэшэхэ. Хэлэжэ үгэхэдэ мэдүүлэлэй схемэ табиха. Өөһэдөө мэдүүлэл һанаха;
- аялган ба хашалган абьяануудые илгаха, зөөлэн ба хатуу, хонгёо ба бүдэхи абьяануудые илгаха;
- үгэнүүдые үенүүдтэ хубааха;
- үгэнүүдые шэнэ мүртэ зүб таһалха. Мэдүүлэл хаана эхилнэб, хаана дууһанаб гэжэ мэдэхэ. Мэдүүлэл ехэ үзэгөөр эхилхэ, мэдүүлэлэй хойно табиха тэмдэгүүдые зүбөөр хэрэглэхэ.

Хэрэглэсэн номуудай тобъёг:

1. Лазарева В.А. Принципы и технология анализа художественного текста на уроке литературного чтения в начальной школе. – М., 2000
2. Ошоров Д.Д., Раднаев Э.Р., Содномов С.Ц. Эхин нургуулида буряад хэлэ зааха методико. – У – У., 2000
3. Содномов С. Ц. Развитие устной речи при выразительном чтении фольклорных текстов: Сб. ст.: Научные труды молодых учёных. – Ч. 2. – У – У., 1996
4. Содномов С.Ц. Методическа дурадхалнууд. – У – У., Бэлиг Содномов С.Ц. Работа над загадками в начальных классах: Сб. ст.: Научные труды молодых учёных. – Ч. 2. – У – У., 1996
5. Содномов С.Ц. Эхин классудта уншалгын зарим асуудалнууд. У – У., 1996

6. Ошоров Д.Д. Хэлэлгэ хугжөөлгын методико. – У –У., 1988
7. Содномов С.Ц. Методическа дурадхалнууд. – У – У., Бэлиг, 2008
8. Ошоров Д.Д., Цыденова В.Д. Үзэглэл. У –У., Бэлиг, 1996